

Szalai Máté

Létező fenyegetés vagy kitalált ellenség? A Khorászán-csoport szerepe az amerikai külpolitikai diskurzusban 2014 őszén

2014 szeptemberében az Amerikai Egyesült Államok vezetésével szervezett nemzetközi koalíció légcsapások sorozatát kezdte meg szíriai területeken. A beavatkozás az Iszlám Állam mellett az amerikai adminisztráció által Khorászán-csoportnak nevezett szervezet ellen is irányult. Az állítólag az al-Káida (AK) hálózatához kötődő csoportról az Obama-adminisztráció bejelentése előtt szinte egyáltalán nem lehetett hallani, létezését pedig azóta kétségbe vonta a szíriai ellenzék számos résztvevője, például a „hivatalos” AK-csoportként működő al-Nuszra Front is. Jelen tanulmány célja, hogy választ adjon a Khorászán-csoportot övező kérdésekre a szervezet létezésével, működésével, valamint az amerikai külpolitikai diskurzusban betöltött szerepével kapcsolatban.

Samantha J. Power, az Egyesült Államok állandó képviselője az Egyesült Nemzetek Szervezetében 2014. szeptember 23-án levelet küldött a szervezet főtitkárának, amelyben hivatalosan is értesítette az ENSZ szerveit a Washington által vezetett szíriai beavatkozásról. A dokumentum¹ tanúsága szerint az Obama-adminisztráció „megkezdte szükséges és arányos katonai akciók végrehajtását Szíriában annak érdekében, hogy megszüntesse az Irakot veszélyeztető ISIL [Iraki és Szíriai Iszlám Állam] jelentette fenyegetést”, vagyis a bombázások elsődleges célpontjaként az Iszlám Állam (IS) került megjelölésre. A levél ugyanakkor hivatkozik egy második ellenségre is: „az Egyesült Államok megkezdte katonai akciók végrehajtását a Khorászán-csoport néven ismert, al-Káidához köthető szíriai egységek ellen, hogy válaszoljon arra a terrorista fenyegetésre, amelyet a csoport jelent az Egyesült Államokra, partnereire és szövetségeseire”.

A Khorászán-csoportra való hivatkozás nagy megdöbbenést keltett a nemzetközi közbeszédben, hiszen ilyen nevű szervezetről 2014 szeptembere előtt csak korlátozott mennyiségű információt lehetett hallani. Ráadásul az amerikai adminisztráció hirtelen kiemelkedő fontosságot tulajdonított a csoportnak: James Clapper, az Egyesült Államok nemzeti hírszerzési igazgatója szeptemberben több² alkalommal³ a Khorászánt nagyobb fenyegetésnek nevezte, mint az Iszlám Államot. A szervezet hirtelen megjelenése és szokatlanul gyors felértékelődése kétséget ébresztett az újságírókban és az elemzőkben, amit csak erősített, hogy létezését (számos újságíró mellett⁴) a hivatalos szíriai al-Káida-szövetség, az al-Nuszra Front vezetője is tagadta.⁵

1 „Letter dated 23 September 2014 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the Secretary-General”. UN Security Council, 2014. szeptember 23.

2 Intel Chief: Al-Qaida Cell in Syria poses threat. *Salon*, 2014. 09. 18.

3 U.S. suspects more direct threats beyond ISIS. *nytimes.com*, 2014. 09. 21.

4 Khan, Imran: Khorasan: the group that isn't. *aljazeera.com*, 2014. 09. 24.

5 Nusra leader: Our mission is to defeat the Syrian regime. *aljazeera.com*, 2015. 05. 28.

Jelen tanulmány célja körbejárni a Khorászán-csoportot övező kérdéseket, bemutatni az elnevezés jelentését, jelentőségét és gyökereit, valamint értelmezni az Obama-adminisztráció hirtelen megerősödött érdeklődését a csoport iránt. Állításunk szerint ugyan az al-Káida hálózat kommunikációjában gyakran használatos a „Khorászán” kifejezés, Szíriában jelenleg nem létezik magát Khorászán-csoportnak nevező szervezet, az elnevezést pedig valószínűleg az amerikai nemzetbiztonsági intézmények használták az országban működő al-Káida tagok egy részére (akik egyébként valóban fenyegetést jelentenek az Egyesült Államokra és Európára). Az USA-ra és szövetségeseire fenyegetést jelentő egyének tehát léteznek Szíriában, ám ők feltehetően nem tartoznak egy, az amerikai adminisztráció által emlegetett névvel rendelkező csoporthoz. Úgy is fogalmazhatunk, hogy míg a Khorászán-csoportot a diszkurzív térben az Egyesült Államok kormánya „hozta létre”, addig a csoport „tagjai” a valóságban is léteznek és tevékenykednek valamilyen formában. A szervezetre való hivatkozások számának hirtelen megnövekedése mögött számos okot tudunk azonosítani – amelyek között a beavatkozás hazai és nemzetközi legitimitációjának erősítését nevezhetjük legfontosabbnak –, ugyanakkor a tévedés lehetőségét sem zárhatjuk ki.

E tétel alátámasztására először megvizsgáljuk a kifejezés használatát az al-Káida-hálózat és az amerikai adminisztráció kommunikációjában, majd számba vesszük Washington lehetséges motivációit a Khorászán-csoportra való hivatkozások kapcsán.

A Khorászán kifejezés eredete és használata az al-Káida propagandájában

Az al-Káida külső kommunikációját vizsgálva kijelenthető, hogy a terrorista hálózat előszeretettel használja a Khorászán kifejezést. A szó kettős jelentéstartalommal rendelkezik: használható földrajzi értelemben és vallási utalásként. Mindkettőre számos példát találhatunk az al-Káida propagandájában.

Földrajzi értelemben a Khorászán szó egy történelmi régiót jelöl, amely magába foglalja a mai Irán, Afganisztán, Pakisztán, Üzbegisztán és Tádzsikisztán egyes területeit. Eredete az iszlám előtti időkre vezethető vissza, a szó maga pedig közép-perzsául azt a helyet jelöli, ahol a nap kél.⁶ Emellett a modern korban a kifejezés megtalálható volt Irán Mashad központú északkeleti tartományának nevében is,⁷ amelyre több helyi vállalat elnevezése is utal. Ilyen cég például a Khorasan Metallurgy Industries, amely az iráni nukleáris program egyik beszállítójaként vált híressé mint centrifugaelemek kivitelezője.⁸

6 Ancient Khorasan: Land Where the Sun Rises (2000 BC). *balkhandshambhala.blogspot.hu*, 2015. 07. 02.

7 A Khorászán nevű provinciát 2004-ben három részre osztották fel. Lásd Khorasan. *britannica.com*, 2015. 08. 05.

8 UN Security Council Resolution 1803. UN Security Council, 2008. március 3.

Forrás: Ancient Khorasan: Land Where the Sun Rises (2000 BC). balkhandshambhala.blogspot.hu, 2015. 07. 02.

Az al-Káida kommunikációjában a Khorászán kifejezés az Irántól keletre található régióval összefüggésben a hálózat afganisztáni–pakisztáni szárnyaként tevékenykedő csoportok működési területének megjelölését szolgálja.⁹ Ahogy a 2000-es évek második felére a hálózat iraki szárnya folyamatosan visszaszorult, úgy került a kifejezés egyre többször előtérbe, jelezve, hogy az al-Káida számára (ismét) az afganisztáni és pakisztáni dzsihád vált kiemelkedő fontosságúvá.¹⁰ Az évtized végén az AK-szövetséges Laskar az-Zíl nevű csoport vezetője, Abdullah Szaíd egy közleményben „al-Káida Khorászánban” névvel hivatkozott saját szervezetére,¹¹ (Az elnevezés egyébként beleillik az AK hálózatához tartozó regionális szervezetek – al-Káida az Arab-félszigeten, al-Káida az Iszlám Maghreb-ben stb. – sorába.) A területi megjelölés Szaíd 2009-es halála után is többször előkerült a terrorszervezet kommunikációjában: 2011-ben egy amerikai kémekre vadászó pakisztáni fegyveres csoport nevében tűnt fel,¹² 2012-ben például a libanoni Abu Zubajda használta a dél-ázsiai régióban működő AK-hálózatra¹³ (arra utalva, hogy az amerikai dróntámadások nem gyengítették meg az al-Káidát „Khorászán földjén”).

9 Al Qaeda in Afghanistan. trackingterrorism.org, 2012. 01. 04.

10 Roggio, Bill: Al Qaeda's Shadow Army commander outlines Afghan strategy. longwarjournal.com, 2009. 04. 13.

11 Uo.

12 Tilford, Robert: Al-Qaida's „Ittehad-e-Mujahideen Khorasan” targets U.S. spies in Pakistan. examiner.com, 2011. 11. 02.

13 Roggio, Bill: Al Qaeda 'still standing in Khorasan' despite US drone strikes: jihadist. longwarjournal.com, 2012. 02. 08.

A kifejezés propagandaértékét azonban nem a földrajzi jelentése, hanem vallási konnotációja határozza meg. A szó ugyan nem jelenik meg a Koránban, de megtalálható az iszlám egyik jogforrásában, a hadiszok egy részében is.¹⁴ Ezek szerint Mohamed megjövendölte egy „fekete zászlós nép” érkezését „keletről”, amely segítséget fog nyújtani az apokalipszis előestéjén a megváltónak,¹⁵ Mahdinak, és együtt vívják majd meg a végső háborút, amely Sámában,¹⁶ vagyis a mai Szíria területén zajlik le.¹⁷ Mivel Khorászán történelmi régióként az iszlám központi területeitől (Mekka, Medina, Jeruzsálem) keletre helyezkedik el, ezért a dzsihadista narratívában a két helyszín egyggyé vált. Ráadásul egy másik hadisz szerint Mohamed meg is nevezte a területet: „ha meglátod a Khorászánból jövő fekete zászlókat, menj hozzájuk azonnal, (...) mert köztük megtalálod a kalifát, a Mahdit”.¹⁸ Ezek alapján tehát Khorászán szimbóluma egy olyan győztes, legitim és az igazságot képviselő csoportra utal, amelyhez minden muszlimnak kötelessége csatlakozni.¹⁹

Ugyan a fentiek alapján a fekete zászlós hadseregre való hivatkozás könnyen felhasználható propagandacélokra, de fontos megjegyezni, hogy a Khorászánra hivatkozó hadiszokat mint autentikus forrást sokan megkérdőjelezzik, mivel azokat valószínűleg az Omajjádok uralma ellen szervezett abbászida mozgalom tevékenységének legitimálása érdekében hozták létre. A Khorászán népeinek támogatását élvező Abbászidák – akik családfájukat a Próféta közvetlen rokonságára vezették vissza – 750-ben győzték le a hatalmat Mohamed családjától „elbitorló” Omajjádokat, az ekkor megalakított, bagdadi központi kalifátusuk szimbóluma pedig a fekete zászló lett.²⁰

Ennek ellenére a Khorászán kifejezés – vallási üzenete miatt – könnyen felhasználható és visszatérő elem a különböző dzsihadista szervezetek külső kommunikációjában.²¹ Az al-Káida például többször utalt magára úgy, mint a khorászáni fekete zászlós seregre. Éppen ezért, amikor 2013-ban kiderült, hogy a pakisztáni tálibok egy körülbelül tucatnyi főből álló afgán csoportot küldtek a szíriai polgárháborúba,²² a hírre reagálva az internetes fórumok anonim résztvevői rögtön a mítoszra asszociáltak („Fekete zászlók Khorászánból: a pakisztáni tálibok behatoltak Szíriába.”).²³ A szimbolikát a „hivatalos” szíriai al-Káida-szervezet, az al-Nuszra Front is felhasználta videóiban,²⁴ illetve a hálózat indiai szervezetének egyik parancsnoka, Aszim Omar is utalt rá: „Irak után Khorászán fekete

14 Mohamed tetteiről és tanításairól szóló történetek, amelyek a Korán mellett az iszlám legfontosabb jogforrásának tekinthetők. A hadiszok két részből állnak: magából a történetből, illetve egy olyan hivatkozási láncolatból, amely elvezet Mohamedhez vagy közvetlen környezetéhez. A történelem során számtalan hadisz keletkezett, és az iszlámban betöltött kiemelt jelentőségük ellenére többnek megkérdőjelezhető a hitelessége. Számos uralkodó, vallásfilozófus vagy politikus ugyanis gyakorlatilag utólag „gyártott” egy hadiszot saját tevékenységének, hatalmának vagy politikájának igazolására (lásd a következő bekezdést).

15 Khan, Bilal: *The Bilad-e Khurasan in Making*. *grandstrategy.com*, 2008. 03. 30.

16 Ugyanez a kifejezés szerepel az Iraki és Szíriai Iszlám Állam nevében.

17 Roggio, Bill: *Omani jihadist killed in US airstrike in 'Khorasan'*. *longwarjournal.com*, 2012. 05. 14.

18 *Black banners from Khurasan (Afghanistan) to Jerusalem*. *Hizb ut-Tahrir*, 2010. 05. 14.

19 Bahari, Mustazah – Hassan Haniff: *The Black Flag Myth: An Analysis from Hadith Studies*. *Counter Terrorist Trends and Analysis*, Vol. 6. Issue 8. 2014, 15–21. o.

20 Uo.

21 Bár megfigyelhető, hogy ezen szervezetek sem közvetlenül a hadiszokra utalnak, hanem magára a történetre, valószínűsíthetően azért, mert nem akarnak megkérdőjelezhető hitelességű hadiszokra hivatkozni. Uo. 19–20. o.

22 Mujeeb, Ahmed Wali: *Pakistan Taliban 'sets up a base in Syria'*. *bbc.com*, 2013. 07. 12.

23 *Black flag from Khorasan: Pakistan Taliban move into Syria!* *godlikeproductions.com*, 2013. 07. 13.

24 Koontz, Joshua: *What Syrian rebel videos tell about their ideology*. *theatlantic.com*, 2013. 10. 03.

zászlói a győzelem, az áldások és a Próféta földjére, Szíriába tartanak. (...) A mudzsáhedek fekete zászlókkal létrehozták bázisukat [al-Káida] egy kalifátus megteremtésére, [és] (...) nagyon közel kerültek hozzá, hogy felszabadítsák a szunnitákat az aleviták zsarnoksága alól.”²⁵

Az elemzők tehát valószínűsítik, hogy 2013–2014 óta működik egy körülbelül 40-60 főből álló terrorista sejt Szíriában, akiket az al-Káida központja küldött az országba merényletek szervezése és a hálózat érdekeinek képviselője céljából.²⁶ A számos ország állampolgáraiból összeálló csoport tagjairól keveset tudni, mindenesetre a legtöbben a kuvaiti Mohszin al-Fadhli nevével kötik őket össze. Az 1981-ben született Fadhli a 2000-es évek elején csatlakozott az afganisztáni al-Káidához, majd hazatérve Kuvaitba több merénylet előkészítésében vett részt, amiért 2003-ban öt év börtönbüntetésre ítélték.²⁷ Ezek után Iránban dolgozott az iraki és afganisztáni AK-hálózat logisztikai összeköttetésében,²⁸ így került közel az Abu Muszab az-Zarkávi által vezetett Iraki al-Káidához is, amely a 2010-es években átalakult Iraki és Szíriai Iszlám Állammá (ISIS). Nem véletlen, hogy az ISIS és a szíriai al-Káida szervezet, az al-Nuszra Front között 2013-ban kirobbant vita során a hálózat vezetése Fadhli-t küldte békéltetés céljából.²⁹ Később a híradások szerint a fiatal dzsihadista feladata külföldi harcosok rekrutálása, valamint terrorcselekmények végrehajtására való kiképzése lett.

Fadhli halálhíre kétszer is felröppent az amerikai beavatkozás 2014. szeptemberi elindulása óta. Először szeptember 23-án lehetett hallani, hogy a terrorista életét vesztette a nyugati légicsapásokban, amit egyes al-Káida-tagok a közösségi médiában meg is erősítettek.³⁰ 2015. július 22-én azonban a Pentagon „ismét” bejelentette Fadhli halálát, amely állítólag korábban történt, a hónap elején.³¹

A kuvaiti szervező mellett több elemzés emlegeti még az egyiptomi Mohamed Iszlám-búlit is mint a Szíriába küldött al-Káida-csoport egyik vezetőjét.³² Iszlám-búli köztudottan jó viszonyt ápol az al-Káida-hálózat vezetőivel, hiszen testvére annak a Khálid Iszlám-búlinak, akit az Anvar Szadat meggyilkolásában való részvétele miatt ítélték el az egyiptomi hatóságok.³³

Fadhli és Iszlám-búli nevén túl nagyon kevés tudható erről a csoportról, azon kívül, hogy az al-Nuszra Fronttal és az al-Káida-hálózattal együttműködésben dolgoznak. Ugyanakkor nincs rá semmilyen bizonyítékunk, hogy ez a csoport magát valaha Khorászán-csoportnak nevezte volna. Ahogy láttuk, az al-Káida terminológiájában a név már „foglalt” az afganisztáni–pakisztáni szervezet által, és ugyan láthattunk utalásokat a ha-

25 Joscelyn, Thomas: *Pakistani Taliban leader discusses 'global jihad', Syria in al Qaeda video.* *freerepublic.com*, 2013. 08. 05.

26 Temple-Raston, Dina: *Al-Qaida Reasserts Itself with Khorasan Group.* *npr.com*, 2014. 10. 03.

27 Koplowitz, Howard: *Who is Muhsin Al-Fadhli? Khorasan Group Leader believed dead in Syria Airstrike.* *ibtimes.com*, 2014. 09. 24.

28 McCoy, Terrence: *Khorasan: Muhsin al-Fadhli – the man leading a terror group more feared by US officials than ISIS.* *independent.co.uk*, 2014. 09. 22.

29 Joscelyn, Thomas: *Report: Former head of Al Qaeda's network in Iran now operates in Syria.* *longwarjournal.com*, 2014. 03. 25.

30 Maclean, William: *Khorasan leader killed by U.S. air strike in Syria last week, Al-Qaida member tweets.* *haaretz.com*, 2014. 09. 28.

31 *U.S. hits top terror leader in strike.* *edition.cnn.com*, 2015. 07. 22.

32 Temple-Raston, Dina: i. m.

33 *Mohammed Islambouli.* *counterextremism.com*, 2015.

díszok jövedőléseire a Szíriába küldött csoport kapcsán, ám konkrétan az elnevezésre nem hivatkoznak. Ráadásul az sem bizonyítható, hogy a csoport szervezetként, vagy önálló aktorként működne Szíriában: az NPR szerint a lázadók „sosem hallottak” még ilyen nevű szíriai szervezetről, a legtöbben az afganisztáni–pakisztáni AK-szárny megjelölésére használják a kifejezést.³⁴

A tisztánlátást nehezíti, hogy a Khorászán kifejezést az al-Káida mellett számos egyéb szervezet is használja, hiszen üzenete könnyen érthető a szélesebb muszlim közvélemény számára. Ezek közé tartozik az Iszlám Állam hálózata is, amelynek afganisztáni–pakisztáni szervezete magát Khorászán provinciának nevezi,³⁵ itt tehát ismét a földrajzi megjelölés számít elsődlegesnek. Ezen túl létezik egy Khorászáni Egység Előőr (Szariyya al-Talí'a al-Khurasáni) néven működő síita milícia, amely a szíriai polgárháború harcaiban is részt vesz. Az erbili központú szervezet nem rejti véka alá az Iránnal való szoros kapcsolatot, hivatalos zászlójukon például az Iráni Forradalmi Gárda és a (szintén síita) Hezbollah szervezet által is használt motívumokat szerepeltetik.³⁶ A milícia tehát semmi esetre sem tartozik a Teheránnal ellenséges viszonyban álló szunnita al-Káida hálózathoz.

A Hezbollah (balra), az Iráni Forradalmi Gárda (középen) és a Khorászáni Egység Előőrsének (jobbra) hivatalos zászlaja

Forrás: Hezbollah: Political Party or Terrorist Organization? *idfblog.com*, 2013. 07. 10.,

Israeli Defense Forces, 2013, és Smyth, Phillip: Hizballah Cavalcade: Sariyya al-Tali'a al-Khurasani:

A New Combat-Tested Shia Militia in Syria. *jihadology.com*, 2013. 10. 29.

A Khorászán-csoport kifejezés használata az amerikai kormányzati kommunikációban és a médiában

Az Obama-adminisztráció 2014 szeptemberében kezdte el használni a Khorászán-csoport kifejezést, azelőtt gyakorlatilag egyszer sem találkozhattunk a szervezet nevével a kormányzati diskurzusban. Az amerikai külügyminisztérium honlapján 2014 előtt egy utalást sem találhatunk a terrorista szervezetre, ugyanakkor 2004 és 2013 között a „Khorasan” kifejezés évi 0–6 alkalommal szerepelt a különböző nyilatkozatokban, de ezek egyi-

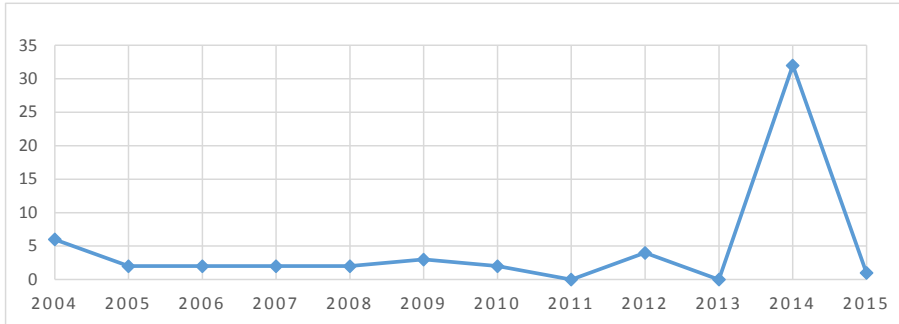
34 Temple-Raston, Dina: i. m.

35 Roggio, Bill: Islamic State's Khorasan province beheads former shura member who defected back to the Taliban. *longwarjournal.org*, 2015. 06. 17.

36 Smyth, Phillip: Hizballah Cavalcade: Sariyya al-Tali'a al-Khurasani: A New Combat-Tested Shia Militia in Syria. *jihadology.com*, 2013. 10. 29.

ke sem a szíriai csoportra vonatkozott. 2004 és 2010 között mint régió merült fel Afganisztán és Pakisztán vonatkozásában, 2010 és 2012 között pedig a Khorasan Metallurgy Industries nevű cégcsoport miatt került elő többször a kormányzati retorikában.

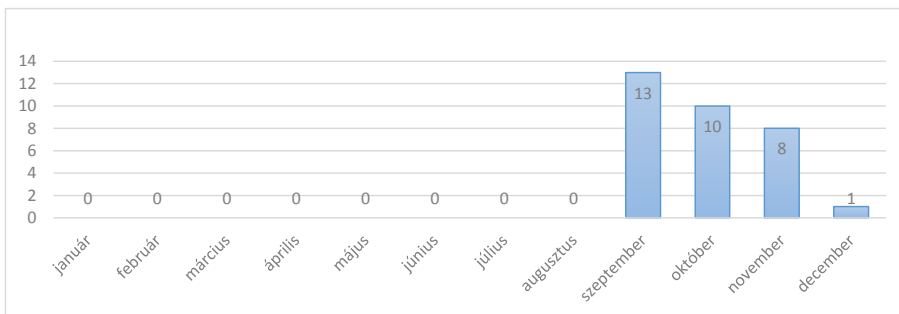
A „Khorasan” kifejezés megjelenése az amerikai külügyminisztérium honlapján (2004–2015)

Forrás: saját gyűjtés

Ezt követően 2014-ben összesen harminckét alkalommal találkozhattunk az elnevezéssel, amelynek mindegyike a szíriai Khorászán-csoportra utalt. Sokatmondó, hogy január és augusztus között egyetlen egyszer sem került elő a szervezet a kormányzati retorikában, majd szeptember utolsó hetében hirtelen tizenhárom, októberben tíz, novemberben pedig nyolc alkalommal történt rá utalás. Ezt követően decemberben, majd 2015 májusában még megjelent egy-egy alkalommal a csoport neve a nyilatkozatokban és közleményekben.

A „Khorasan” kifejezés megjelenése az amerikai külügyminisztérium honlapján (2014. január–december)

Forrás: saját gyűjtés

Így aztán nem csoda, hogy a közvéleményt 2014 őszén kifejezetten meglepte a Khorászán-csoportról és az általa jelentett fenyegetés súlyosságáról szóló nyilatkozatok hirtelen megsokasodása. Barack Obama elnök az ABC News szerint³⁷ először szeptember 23-án, a szíriai beavatkozás megkezdésének másnapján beszélt nyilvánosan a Khorászán-

37 Karl, Jonathan: [Today is the First Time Obama Has Said the Word 'Khorasan' in Public](http://abcnews.com). abcnews.com, 2014. 09. 23.

csoportról: „Tegnap este csapást mértünk a szíriai Khorászán-csoportként ismert al-Káida ügynökökre is, akik az Egyesült Államok és szövetségesei ellen terveztek merényleteket. Még egyszer világossá kell tennünk mindenki számára, aki Amerika ellen szervezkedik (...), hogy nem fogjuk megtérni a terroristák számára biztonságot nyújtó menedékeket (...). Beszéltem a Kongresszus vezetőivel, és örömmre szolgál, hogy a meghozott lépéseink támogatást élveznek mindkét párt részéről. Az Egyesült Államok mindig erősebb, ha egységes, és ez az egység egy erős üzenetet küld a világnak, hogy minden szükséges lépést megteszünk az országunk védelme érdekében.”

Az amerikai médiának a Khorászán-csoportról való híradásai jellemzően a kormányzati kommunikáció alakulását követték. Az általunk vizsgált három nagyobb hírportál (*CNN*, *The New York Times*, *Washington Post*) mindegyike 2014 őszén kezdett el érdemben foglalkozni a szervezettel: szeptember és december között összesen (sorrendben) 89, 103 és 53 cikk jelent meg a témában az egyes oldalakon. A híradások gyakorisága többé-kevésbé követte a kifejezés megjelenésének tendenciáit a kormányzati kommunikációban: mindhárom portál szeptemberben foglalkozott a legtöbbet a kérdéssel, aztán kisebb mértékben, de állandósult a következő két hónapra, decemberre azonban szinte eltűnt a médiából. 2015-ben a különböző sajtóorgánumok máshogy ítélték meg a téma fontosságát: a *The New York Times*-ben február kivételével minden hónapban lehetett találkozni a Khorászán-csoport nevével 2-5 alkalommal, a *CNN*-en azonban csak januárban és februárban foglalkoztak vele (a *The Washington Post* pedig kizárólag januárban írt róla egyetlen alkalommal).

A Khorászán-csoportra való hivatkozások száma havi bontásban (2014)

	Kormányzati kommunikáció	CNN	The New York Times	The Washington Post
Január	0	0	0	0
Február	0	0	0	0
Március	0	0	0	0
Április	0	0	0	0
Május	0	0	0	0
Június	0	0	0	0
Július	0	1	0	0
Augusztus	0	0	0	0
Szeptember	13	56	71	38
Október	10	16	13	10
November	8	14	17	5
December	1	3	2	0

Forrás: saját gyűjtés

Ha megvizsgáljuk azokat a Khorászán-csoporttal kapcsolatos híreket, amelyek megelőzték az elnevezés megjelenését a „hivatalos” kormányzati kommunikációban, azt láthatjuk, hogy azok is bizonyos, jellemzően meg nem nevezett amerikai hírszerzési vagy egyéb kormányzati forrásokra hivatkoznak, így nem zárható ki az Obama-adminisztráció tudatos tevékenysége. Az első ilyen híradás a *CNN* honlapján jelent meg³⁸ július 31-én, amelyben Peter Bergen újságíró mindössze egy bekezdésben tett említést a szervezetről:

„A szíriai problémát tovább súlyosbítja, hogy a brit terrorelhárítás és az amerikai hírszerzés tisztségviselői szerint Pakisztánban tevékenykedő al-Káida-vezetők Szíriába utaztak műveletek végrehajtása céljából. Őket Khorászán-csoportként ismerik. Khorászán egy ősi kifejezés egy iszlám birodalomra, amely a mai Afganisztánhoz tartozó területeken létezett.”

Ezt követően szeptember 13-án jelent meg egy hosszabb írás a *The New York Times* hasábjain,³⁹ amely kifejezetten az al-Káida szíriai sejtjeire koncentrált. Az *Associated Press* információira hivatkozva a cikk amerikai tisztségviselőkre utalva kijelenti, hogy a szíriai al-Káida-csoportok nagyobb fenyegetést jelentenek az Egyesült Államokra, mint maga az Iszlám Állam. „Középpontban egy Khorászán-csoportként ismert sejt áll, amely afganisztáni és pakisztáni al-Káida-veteránok szervezetéből áll, akik azért utaztak Szíriába, hogy összekapcsolódjanak [*to link up*] az al-Nuszra Fronttal, az al-Káida helyi szervezetével.” A cikk a nevük említését megtagadó amerikai tisztségviselők mellett még „hírszerzési értesülésekre”, „szigorúan titkosított hírszerzési információkra”, illetve a Kongresszus egy tagjára hivatkozott, valamint megemlítette James Clapper januári szenátusi meghallgatását, amelynek során a nemzeti hírszerzési igazgató szolt egy szíriai al-Káida-csoportról, amelynek afganisztáni-pakisztáni tagjai a Nyugat ellen terveznek merényletet. „*De a csoport neve (...) eddig nem került nyilvánosságra.*”

James Clapper neve ezután többször előkerült a Khorászán-csoporttal kapcsolatos diskurzusban, hiszen ő volt az első, névvel nyilatkozó kormányzati hírszerzési tisztségviselő, aki szeptember 18-án (négy nappal a szíriai beavatkozás megindulása előtt) használta a Khorászán-csoport kifejezést.⁴⁰

Összességében tehát látható, hogy 2014 szeptemberében a csoportról szóló információk kizárólag az amerikai kormányzattól voltak eredeztethetőek⁴¹. Az országos sajtó szeptember 23. előtt jellemzően meg nem nevezett hírszerzési forrásokra, utána pedig a kormányzati kommunikációban elhangzott információkra építve tudósított a terrorszervezetről. A Khorászán-csoporttal kapcsolatos diskurzus jellemzői, hirtelen megjelenése és eltűnése mind arra utalnak, hogy az Egyesült Államok kormányzata az amerikai külpolitikai közbeszédben tudatosan építette fel a szervezetet mint fenyegetést.

A fenti első két rész alapján tehát azt a paradox következtetést tudjuk levonni, hogy létezik egy al-Káida-tagokból és -vezetőkből álló csoport Szíriában, amelynek célja (többek között) az Egyesült Államok és szövetségesei elleni merényletek megtervezése, ám ez a csoport nem rendelkezik önálló intézményi struktúrával, szervezeti identitással vagy

38 Bergen, Peter: *The all-American al Qaeda suicide bomber*. *edition.cnn.com*, 2014. 07. 31.

39 Dilanian, Ken – Sullivan, Eileen: *AP Enterprise: al Qaida's Syrian Cell Alarms US*. *nytimes.com*, 2014. 09. 13.

40 Intel Chief: *Al-Qaida Cell in Syria poses threat*. *Salon*, 2014. 09. 18.

41 Illetve egy hivatkozás erejéig a brit hírszerzéstől.

elnevezéssel. Ezeket az egyéneket nevezi Washington Khorászán-csoportnak, amely ilyen formában nem létezik, a diszkurzív térben az Obama-adminisztráció hozta létre és építette föl egy (egyébként létező) fenyegetés megjelölésére.

A Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítésének lehetséges okai és céljai

Első ránézésre nem egyértelmű, hogy az Egyesült Államok kormánya miért hozott létre retorikailag egy terrorista szervezetet a 2014. szeptemberi szíriai beavatkozás előestéjén. Számos lehetséges magyarázat szóba jöhet a kérdés kapcsán, így a továbbiakban (a teljesség igénye nélkül) számba vesszük a legvalószínűbbnek tűnő elméleteket.

Emberi vagy intézményi hiba

Mindenekelőtt fontos megemlíteni, hogy a Khorászán-csoport „létrehozása” lehet egy egyszerű emberi vagy intézményi hiba eredménye. Elképzelhető például, hogy a kifejezést a hírszerzési közösség használta kódnevként az al-Káida-tagok egy csoportjára, és az változatlanul átkerült a külpolitikai diskurzusba. Graham T. Allison a külpolitika-elemzés egyik alapművében, az *Essence of Decision* című könyvében már utalt rá, hogy nem szabad minden döntés és lépés mögött stratégiai és racionális tervezést feltételezni egy állam részéről, hiszen könnyen lehet, hogy az egy személyes percepció, félreértés vagy a szuboptimális bürokratikus folyamatok eredménye.⁴² Amennyiben a külpolitikát nem a racionális aktor modellben, hanem (Allison szóhasználatában) szervezeti folyamatként vagy kormányzati politikaként értelmezzük, akkor a Khorászán-csoport „létrehozása” inkább egyéni vagy szervezeti hibaként fogható fel, nem pedig logikus vagy célorientált cselekvésként.

Ugyanakkor ez az értelmezés még nem magyarázza meg a Khorászán-csoport megjelenésének jellegzetességeit az amerikai kormányzat politikai diskurzusában, amelyek valamilyen szintű átgondoltságot feltételeznek a kifejezés használata mögött. Lehetséges tehát, hogy míg maga a Khorászán szó tévedésként került az amerikai narratívába, azt ezután már tudatosan használták.

Biztonságiasítás (szekuritizáció) a szíriai beavatkozás legitimitásának növelésére

A biztonságiasítás jelenségét a Barry Buzanhoz és Ole Waeverhez köthető kopenhágai iskola vezette be a nemzetközi kapcsolatok elméletének szaknyelvébe. A koncepció lényege⁴³ a neorealista alapokon nyugvó racionális *nemzetbiztonság* és *biztonsági fenyegetés* fogalom tagadása, vagyis az a gondolat, miszerint a biztonság nem egy szemléltől füg-

42 Allison, Graham T. – Zelikow, Philip: *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York, 1999, Longman.

43 Lásd Waever, Ole: *Securitization and Desecuritization*. In: Lipschutz, Ronnie D. (ed.): *On Security*, New York, 1995, Columbia University Press: New York, 54–57. o.; Stone, Marianne: *Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis*. Security Discussion Papers Series 1, 2009, Columbia University, 8–10. o.; Taureck, Rita: *Securitization theory and securitization studies*. *Journal of International Relations and Development*, 2006, Vol. 9. Issue 1. 3–7. o.

getlen, objektíven létező fogalom, hanem alapvetően az elitek és az állami szervek által létrehozott konstrukció. Egy történés vagy egy csoport önmagában nem jelent veszélyt egy közösség (nemzet) számára, hanem a *biztonságiasító aktor* teszi azzá, mégpedig úgy, hogy a *hallgatóságot beszédcselekvéseken* keresztül meggyőzi arról, hogy az adott tényező fenyegetést jelent. Erre a folyamatra számtalan példát láthatunk, legyen szó a hidegháborús korszakban a két tömbben kialakult diskurzusokról⁴⁴ vagy napjainkban a bevándorlók biztonságiasításáról egyes európai kormányzatok részéről.⁴⁵

A szekuritizáció célja, hogy a biztonságiasító aktor kívül helyezzen egy kérdést (a fenyegetés kezelését) a politika hagyományos keretein és szabályain (pártpolitikai viták, demokratikus konzultáció stb.), és a veszély elhárítására rendkívüli intézkedések meghozatalára kapjon felhatalmazást a hallgatóság részéről.⁴⁶ Ha ugyanis egy veszély tényleges és valós, akkor a politikai közösség elvárja a kormánytól, hogy tegyen meg minden szükséges lépést annak elhárítására. Ez viszont jelentheti nem átlagos eszközök bevetését, például egy katonai beavatkozás megindítását.

Természetesen a biztonságiasítás elmélete számtalan módszertani és etikai kérdést vet fel,⁴⁷ hiszen megkérdőjelezi az általános nemzetbiztonsági érdekek létét, és – a teória kritikusai szerint – a beszédcselekvés bevezetésével a kormányzati biztonságpolitikát gyakorlatilag retorikai manipulációvá degradálja. Minden jogos kritika elfogadása mellett azonban úgy gondoljuk, hogy az elmélet megfelelő keretet biztosít számos esetben egy aktor viselkedésének értelmezésére.

Amennyiben például megvizsgáljuk Barack Obama elnök fent idézett első nyilatkozatát a Khorászán-csoportról, megtalálhatjuk benne a biztonságiasítás jelenségének szinte összes fontosabb jellemzőjét. A szervezet egyértelműen biztonsági fenyegetésként jelenik meg („akik az Egyesült Államok és szövetségesei ellen terveztek merényleteket (...), aki Amerika ellen szervezkedik”), amelynek kérdése kikerült a hagyományos amerikai pártpolitikai térből („meghozott lépéseink támogatást élveznek mindkét párt részéről”, „az Egyesült Államok mindig erősebb, ha egységes, és az egység egy erős üzenetet küld a világnak”), és amelynek elhárítására rendkívüli intézkedések meghozatalára van szükség („minden szükséges lépést megteszünk az országunk védelme érdekében”).

Ahhoz, hogy biztonságiasításként tekinthessünk a Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítésére, azonosítanunk kell egyrészt a hallgatóságot, másrészt pedig a rendkívüli intézkedést, amelyhez a biztonságiasító aktor (az amerikai kormányzat) felhatalmazást igyekezett szerezni. A biztonságiasítás tárgya (a szíriai Khorászán-csoport) és időpontja (a bombázás megindulása előtt és az az utáni hetek, hónapok) arra engednek következtetni, hogy az Obama-adminisztráció számára a szíriai beavatkozás jelentette a meglépni kívánt intézkedést, a kérdés tehát csak az, hogy kitől akart felhatalmazást kérni: a választóitól vagy nemzetközi partnereitől. Véleményünk szerint mindkét válasz lehetséges, ezért a továbbiakban ezt a két opciót külön-külön is megvizsgáljuk.

44 Néhány példaért lásd Waever: i. m. 57–71. o.

45 Themistocleous, Andreas: *Securitizing Migration: Aspects and Critiques*. *The GW Post Research Paper*, 2013. május.

46 Williams, Michael C.: Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics. *International Studies Quarterly*, 2003, Vol. 48. Issue 4. 526. o., valamint Buzan, B. O. – Waever, J. de Wilde: *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, 1998, Lynne Rienner.

47 Williams: i. m. 521–524. o.

Belső legitimitáció. 2014 közepéig a szíriai beavatkozás társadalmi támogatottsága alacsony maradt az Egyesült Államokban. A *Politico* júliusban végzett felmérése szerint a megkérdezetteknek még csak 15%-a értett egyet a polgárháborúban való amerikai részvétellel növelésével, miközben 42%-uk ellenezte azt (ugyanaz az arány Irak esetén 19 és 44%-ra volt tehető).⁴⁸ Egy évvel korábban mindössze 36% támogató volt amerikai katonai részvételt a közel-keleti országban, amely adat a demokrata szavazók esetén 45, a függetleneknél 34, a republikánusok táborában pedig 31%.⁴⁹ Az elemzőket nem lepték meg ezek az eredmények, hiszen azok beleillettek az afganisztáni és iraki háború után az amerikai lakosság körében egyre jobban erősödő háborúellenes és izolacionista tendenciákba.⁵⁰ Ugyanakkor a következő hónapokban a közvéleményben alapvetően fordulat történt a kérdést illetően: szeptember elején a *Washington Post* és az *ABC News* közös közvélemény-kutatása már 65%-os támogatottságot mutatott az amerikai légitámadások Szíriába való kiterjesztése mellett. Emellett kiderült, hogy a megkérdezettek 52%-a szerint Obama elnök közel-keleti politikája „túl óvatos”, 91%-a szerint pedig az Iszlám Állam komoly fenyegetést jelent az Egyesült Államokra.⁵¹

Első ránézésre tehát a Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítése nem a beavatkozáshoz szükséges társadalmi támogatottság elérését célozta, hiszen az már az adminisztráció tevékenysége nélkül is jelentősen megnőtt az általunk vizsgált időszakban. Két ok miatt azonban mégis feltételezhető, hogy a kormányzat biztonságiasítási stratégiája ezt a célt szolgálta.

Egyrészt a szíriai beavatkozás támogatottsága hirtelen és nem trendszerűen ugrott meg 2014 őszén, aminek legfőbb oka valószínűsíthetően⁵² a James Foley, Steven Sotloff, majd David Cawthorne Haines kivégzéséről szóló videók megjelenése volt augusztus 19-én,⁵³ szeptember 2-án,⁵⁴ valamint szeptember 13-án.⁵⁵ A fent idézett adatok alapján azonban látható, hogy ezt megelőzően a közvélemény tendenciózusan beavatkozás-ellenes volt, az amerikai kormányzat tehát joggal félhetett attól, hogy a kivégzések sokja után a lakosság támogatottsága ismét csökkenni fog.

Másrészt, amennyiben feltételezzük, hogy a Khorászán-csoportnak az amerikai kormányzat hivatalos kommunikációjában való, 2014. szeptemberi megjelenése előtt született, név nélküli forrásból származó, a szervezettel kapcsolatos nyilatkozatok is beleillenek az adminisztráció biztonságiasítási stratégiájába, akkor látható, hogy a csoport fenyegetésként való felépítése korábban kezdődött, mint hogy augusztus folyamán nyilvánosságra került volna az első videó, 2014 első felében pedig még a szíriai beavatkozás társadalmi támogatottsága sokkal alacsonyabb volt, mint ősszel. E feltételezésből kiindulva két kö-

48 July 2014 Survey. *politico.com*, 2014. 07. 18.

49 Dugan, Andrew: U.S. support for action in Syria is low vs. past conflicts. *gallup.com*, 2013. 09. 06.

50 Kille, Leighton Walter: Air strikes against the Islamic State (ISIS): Public opinion and historical perspective. *journalist-source.org*, 2014. 09. 23.

51 Wide support for striking ISIS, but weak approval for Obama. *washingtonpost.com*, 2014. 09. 09.

52 Kearn, David W.: Attacking ISIS: Military Force, U.S. Public Opinion and the Long War on Terrorism. *huffingtonpost.com*, 2014. 09. 23.

53 Islamic State says beheads U.S. journalist, holds another. *reuters.com*, 2014. 08. 19.

54 Journalist Steven Sotloff beheaded by Islamic State militants. *reuters.com*, 2014. 09. 02.

55 Bennett, Dashiell – Mosendz, Polly: New ISIS video reportedly shows the execution of British hostage. *thewire.com*, 2014. 09. 13.

vetkeztetésre juthatunk: egyrészt az amerikai kormányzat nem tudta, hogy augusztus és szeptember folyamán meg fognak történni a kivégzések, így azt sem tudhatta, hogy az milyen hatással lesz a beavatkozás társadalmi támogatottságára; másrészt pedig az sem elképzelhetetlen, hogy a Khorászán-csoport emlegetése maga is hozzájárult ahhoz, hogy szeptemberre létrejött a megfelelő politikai környezet a bombázások elkezdéséhez.

Mennyire tekinthető sikeresnek a biztonságiasítás stratégiája a beavatkozás társadalmi támogatottságának megteremtése és fenntartása céljából? A *Pew Research* felmérése szerint 2014 őszén (a Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítésével párhuzamosan) az amerikai beavatkozás támogatottsága folyamatosan erősödött. 2014. október és 2015. február között a fegyveres iszlamisták elleni iraki és szíriai akciókkal egyetértők aránya 6 százalékponttal (57-ről 63%-ra), a szárazföldi haderő bevetésével szimpatizálók tábora pedig 8 százalékponttal (39-ről 47%-ra) nőtt.⁵⁶ Egy másik felmérés szerint a mérsékelt csoportok felfegyverzését is egyre többen támogatták ezen időszak alatt: szeptemberben még csak a megkérdezettek 34, 2015 májusában már 45%-a állt ki e politika mellett.⁵⁷

Ugyanez a kutatás ráadásul igyekezett megmérni az Iszlám Állam és az al-Káida társadalmi percepciója közti különbséget is. Az eredmények szerint 2015 májusára a két szervezet megítélése (annak ellenére, hogy a világsajtó 2014–2015 folyamán sokkal többet foglalkozott az IS tevékenységével, mint az al-Káidáéval) gyakorlatilag megegyezett az amerikai közvéleményben, hiszen mindkettőt a lakosság 90-91%-a tartotta fenyegetésnek.⁵⁸

Az általunk vizsgált, 2014 szeptembere óta tartó időszakban a terrorizmus megítélése is sokat változott az amerikai közvéleményben. Míg augusztusban egy nyitott végű kérdésre a megkérdezettek kevesebb mint 1%-a válaszolta, hogy a terrorizmus jelenti a legkomolyabb fenyegetést az Egyesült Államok számára, addig szeptemberben (véltetően a kivégzések hatására) ez az arány 4%-ra ugrott, majd a következő hónapokban 2-4% között állandósult, 2015 februárjában pedig 8%-ra emelkedett.⁵⁹

Ráadásul az adatok azt is mutatják, hogy az Iszlám Állam említése ugyan együtt mozgott a terrorizmussal, de trendszerűen alacsonyabb értéket vett fel, 2015 februárjában például „mindössze” 4% említette meg a szervezetet a legfontosabb fenyegetésként.⁶⁰ Ebből látható, hogy az amerikai lakosság szemében a terrorizmus és az Iszlám Állam jelentette fenyegetés elválik egymástól.

Ebben a kontextusban tehát sikeresnek nevezhetjük a Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítését, hiszen a biztonságiasítás stratégiája elérte a célját, a szíriai beavatkozás támogatottsága 2014 szeptembere óta magas szinten állandósult. Természetesen pontos és célirányos kutatások nélkül nem tudhatjuk, hogy a Khorászán-csoport emlegetése ehhez mennyiben járult hozzá, mindenesetre a trendek fényében az amerikai kormányzat szándéka nem elképzelhetetlen a kérdésben.

56 Growing Support for Campaign against ISIS – and possible use of U.S. Ground Troops. Shifting views on how to defeat global terrorism. *people-press.org*, 2015. 02. 24.

57 Americans back the fight against ISIS, but not with ground troops. *today.yougov.com*, 2015. 05. 28.

58 Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a lakosság az Iszlám Államot komolyabb fenyegetésnek tartotta, mint az al-Káidát. Lásd *Growing Support...* i. m.

59 Riffkin, Rebecca: Mentions of terrorism Rise as U.S. most important problem. *gallup.com*, 2015. 02. 18.

60 Uo.

Nemzetközi legitimitáció. A Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítésének egy másik lehetséges célja a szíriai beavatkozás politikai és jogi értelemben vett nemzetközi legitimitációjának erősítése volt, vagyis a szervezet biztonságiasítása a nemzetközi közösség mint hallgatóság előtt. Az Egyesült Államok ugyan 2014. június 15. óta folyamatosan hajtott végre bombázásokat Irak területén az Iszlám Állam ellen,⁶¹ ám azok csak szeptemberben terjedtek ki Szíriára. Állításunk szerint az Obama-adminisztrációnak e második kampányhoz további jóváhagyásra volt szüksége a nemzetközi közösség részéről.

A két ország területén való beavatkozás ugyanis alapvetően különböző megítélés alá esett a nemzetközi jog szempontjából. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének címzett, általunk már idézett amerikai levél szerint a bagdadi kormányzat többször kérte az Egyesült Államok és a nemzetközi közösség katonai segítségét az Iszlám Állam elleni harcban az iraki nép védelme érdekében, többek között az ENSZ főtitkárának küldött június 25-i, valamint a Biztonsági Tanácsnak írt szeptember 20-i levelében.⁶² Mivel Irakot – az ENSZ Alapokmányának 51. cikke értelmében – megilleti a kollektív önvédelemhez való jog, így az amerikai vezetésű bombázás a fenti kérések explicit jellege miatt jogszerűnek⁶³ tekinthető.⁶⁴

A szíriai beavatkozás kérdése azonban alapvetően különbözik az iraki helyzettől, hiszen a szíriai kormányzat – legyen szó a Bassár el-Aszad által vezetett damaszkuszi kormányról vagy a Szíriai Nemzeti Tanácsról – hivatalosan nem kérte fel a nemzetközi közösség semelyik tagját a katonai beavatkozásra, sőt kifejezte bármilyen, az ország területén végrehajtott akció jogszerűtlenségét.⁶⁵ Ugyan e tanulmánynak nem célja mélyelemzést nyújtani a szíriai légitámadások nemzetközi jogi vonatkozásairól, mindenesetre az kijelenthető, hogy az Egyesült Államoknak (és partnereinek) a joga ilyen hadjárat végrehajtására erősen vitatható és vitatott maradt a mai napig.⁶⁶ Ilyen kontextusban a Khorászán-csoportra való hivatkozás ezt a kettősséget igyekezett csökkenteni.

A szíriai kormányzat egyértelmű nyilatkozata és az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata hiányában az Egyesült Államok és partnerei az iraki kampányhoz hasonlóan csak az önvédelemhez való jogra hivatkozhattak. Az Iszlám Állam esetén ez a kollektív, a Khorászán-csoport kapcsán az egyéni önvédelmet jelentette.⁶⁷ Az IS elleni szíriai bombázások indokaként az Egyesült Államok szintén Irak védelmét jelölte meg, hiszen a dzsihadista szervezet komoly erővel és bázisokkal rendelkezik mindkét országban, ezért az IS által az Irak lakosságára és területi integritására, valamint a nemzetközi békére és biztonságra jelentett fenyegetést nem lehet elhárítani kizárólag a Bagdad fennhatósága alá tartozó területeken végrehajtott katonai akciókkal. Ugyan ez esetben a területi integritás elve értelmében a szíriai kormányzatnak kizárólagos joga eljárni az országon belül működő nem állami szervezetek ellen, az amerikai érvelés szerint azonban Damaszkusz nem képes és

61 Garamone, Jim: „DoD Authorizes War on Terror Award for Inherent Resolve Ops”. U.S. Department of Defense, 2014. 10. 31.

62 *Letter dated...* i. m.

63 Mandal, Ruma: *Is UK Military Intervention Against Islamic State Lawful?* *Chatham House*, 2014. 10. 03.

64 Arimatsu, Louise – Schmitt, Michael N.: *Attacking „Islamic State” and the Khorasan Group: Surveying the International Law Landscape.* *Columbia Journal of Transnational Law*, 2014, 5–8. o.

65 Mandal: *Is UK Military Intervention...* i. m.

66 Arimatsu, Louise – Schmitt, Michael N.: *The legal basis for the war against Isis remains contentious.* *theguardian.com*, 2014. 10. 06.

67 Arimatsu – Schmitt: *Attacking „Islamic State”...* i. m. 10–12. o.

nem hajlandó megakadályozni, hogy az IS felhasználja területének egy részét egy másik állam ellen végrehajtott fegyveres támadásokra.⁶⁸

A szíriai beavatkozás jogszerűsége tehát azon a kérdésen múlik, hogy Irak, az Egyesült Államok és szövetségeseik önvédelemhez való jogát, vagy pedig Szíria területi integritását és szuverenitását tartjuk fontosabbnak. A koalíció álláspontjának igazolásához – legyen szó egyéni vagy kollektív önvédelemről – be kell bizonyítani, hogy egy tényleges és közvetlen veszély elhárítása érdekében van szükség a beavatkozás lefolytatására.⁶⁹

Az amerikai vezetésű szíriai beavatkozás legitimációja tehát jogilag vitatható, azonban érvelhetünk azzal, hogy a Khorászán-csoport emlegetése erősítette azt a következő tényezők miatt:

– Barack Obama a beavatkozás belső jogi alapjaként a 2001. szeptember 18-án született kongresszusi határozatát jelölte meg, amely felhatalmazta az amerikai kormányt a szeptember 11-i merénylet elkövetői, vagyis az al-Káida elleni fegyveres erő alkalmazására.⁷⁰ Ugyan az Iszlám Állam az AK-hálózat iraki szárnyából vált független szervezetté, a kapcsolat mégis vitatható köztük, különösen azután, hogy 2014 februárjában Ajman az-Zaváhiri hivatalosan is felfüggesztette a szervezettel való kapcsolatát.⁷¹

– Ehhez hasonlóan nemzetközi politikai és jogi oldalról is erősíti az amerikai álláspontot, ha az al-Káida-hálózathoz egyértelműen köthető szervezetet támad meg Szíriában. 2001. szeptember 11. után az ENSZ Biztonsági Tanácsa több határozatában⁷² is hivatkozott a tagállamok önvédelemhez való jogára 9/11-el összefüggésben,⁷³ ezzel pedig egyes értelmezések szerint gyakorlatilag elfogadta az Egyesült Államok al-Káida-ellenes hadjáratának jogszerűségét.⁷⁴ Politikai szempontból kijelenthető, hogy sokan bírálták Washington terrorizmus elleni háborúját, ám – mivel az AK-hálózat többször bizonyította képességét és szándékát az USA megtámadására – senki nem vitatta el az Oszama bin Laden vezetete szervezettel szembeni fellépés eredendő legitimitását. Ebből kifolyólag politikai és jogi szempontból is hasznos az Egyesült Államok számára, ha az al-Káida-hálózathoz kötődő csoport elleni fellépésre hivatkozik egy másik országban (mint Szíriában) történő fegyveres beavatkozás indoklásaként.⁷⁵ Ez a kötődés, ahogy már említettük, az Iszlám Állam esetén csak korlátozottan áll fenn.

– Ezzel párhuzamosan a szíriai beavatkozás politikai és jogi alapját erősítette, hogy meg lehet nevezni egy olyan csoportot, amely az amerikai kormány szerint már közvetlenül fenyegeti a nyugati országokat. Mivel a szeptemberi bombázások megindulása előtt nem volt semmilyen közvetlen támadás, a nyugati bombázások megelőző csapásként ér-

68 Lásd Ronzitti, Natalino: *The intervention against the Islamic State under international law*. *The International Relations and Security Network*, 2014. 11. 07; *The legal basis for...* i. m.; valamint Weller, Marc: *Islamic State crisis: what force does international law allow?* *bbc.com*, 2014. 09. 25.

69 Mandal: *Is UK Military Intervention...* i. m.

70 Cohen, Amichai – Mimran, Tal – Shany, Yuval: *The (legal) battle against the Islamic State*. The Israel Democracy Institute, 2014. 11. 09.

71 Sly, Liz: *Al-Qaeda disavows any ties with radical Islamist ISIS group in Syria, Iraq*. *washingtonpost.com*, 2014. 02. 03.

72 Lásd például az ENSZ BT 1368. és 1373. sz. határozatát.

73 Arimatsu – Schmitt: *Attacking „Islamic State”...* i. m. 19–21. o.

74 Lattmann Tamás: *A terrorizmussal szembeni fellépés kérdései a nemzetközi hadijog területén*. *Hadtudomány*, 2005. 4. sz. 148. o.

75 Arimatsu – Schmitt: *Attacking „Islamic State”...* i. m. 27–29. o.

telmezhetőek, amelynek jogosságához – a nemzetközi szokásjog alapján – három tényezőnek kell fennállnia. A megtámadott félnek (1) egyértelmű szándékkal és (2) kellő kapacitásokkal kell rendelkeznie a védekező félre való csapásméréshez, illetve (3) a megelőző csapásnak egy végső megoldásnak és utolsó lehetőségnek (*last window of opportunity*) kell lennie a támadás elkerülésére.⁷⁶ Az Iszlám Állam esetén ez a körülmény legfeljebb Irakkal szemben áll fenn (de itt sem minden kétséget kizáróan), az Egyesült Államokkal és nyugati szövetségeseivel szemben kevésbé.⁷⁷ A Khorászán-csoport ugyanakkor Washington szerint „nagyszabású támadások végrehajtásán [alapuló] tervének végső stádiumához érkezett”, vagyis amerikai értelmezésben közvetlen fenyegetést jelent az ország számára.⁷⁸

Természetesen nem állítjuk, hogy a Khorászán-csoportra való hivatkozás elosztatna minden nemzetközi jogi kétséget a beavatkozással kapcsolatban. Ahogy Monica Hakimi leírja, az érvelés mindkét lényegi eleme (a Khorászán-csoportnak az al-Káidával való kapcsolata és az általa jelentett fenyegetés közvetlensége) vitatható, hiszen az amerikai kormányzat nem publikus forrásokra (például hírszerzési jelentésekre) hivatkozik, amelyek elérhetetlenek a közvélemény számára.⁷⁹

A szíriai beavatkozás jogszerűségéről biztonsági tanácsi határozat vagy nemzetközi bírósági ítélet hiányában nem vonhatunk le végleges következtetéseket, mindenesetre a Khorászán-csoportra való hivatkozás közrejátszhatott abban, hogy az egyértelmű felhatalmazás nélküli bombázás politikai legitimitását erősítse. A nemzetközi közösség többsége nem vitatja érdemben a beavatkozás jogosságát, amihez az al-Káida-csoportra való hivatkozás könnyedén hozzájárulhatott.

A kormányzat népszerűségének és megítélésének javítása

A biztonságiasítás logikájához hasonló, de céljaiban attól eltérő stratégiaként tekinthetünk a Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítésére mint az amerikai kormányzat népszerűségének növelését célzó intézkedésre. Ilyen értelemben a kormányzati szándék magában foglalhatta egy új, eddig ismeretlen fenyegetés retorikai felépítését, majd a megfelelő lépések (szíriai beavatkozás) meghozatalával a veszély gyors elhárítását. Látható is, hogy első megnevezése után a csoport három hónapig szerepelt a kormányzati kommunikációban, ezt követően csak következő év májusában és júliusában jelent meg ismét.

E narratívát támasztja alá, hogy az amerikai kormányzat egy olyan terrorista egységet „hozott létre” diszkurzív értelemben, amelyik öndefiníció szintjén nem létezik, tehát nincs olyan Szíriában működő harcos, aki magát a csoporthoz tartozóként határozná meg. Egy ilyen „ellenséget” viszont a létrehozásával párhuzamos hirtelenséggel le is lehet győzni, hiszen az amerikai adminisztráció narratíváján kívül az nem létezik (legalábbis ilyen formában). Egy ilyen gyors és kézzelfogható siker kiemelt fontosságú, amikor a beavatkozás fő célpontja, az Iszlám Állam legyőzése közép távon nehezen elképzelhető.

76 Arimatsu – Schmitt: *Attacking „Islamic State”*... i. m. 16–19. o.

77 Ezzel nem állítjuk, hogy az Iszlám Állam Irakkal szembeni fenyegetésére nem lehetne hivatkozni kollektív önvédelem esetén.

78 Hakimi, Monica: Defense Force against Non-State Actors: The State of Play. *International Law Studies*, 2015. 1. sz. 29. o.

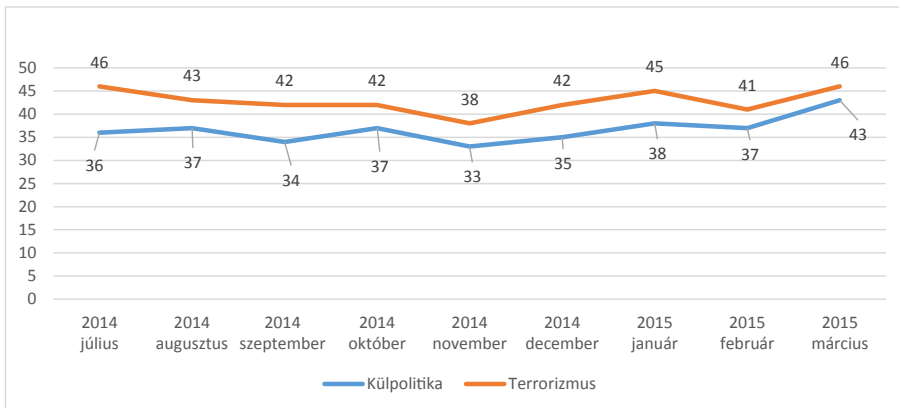
79 Uo.

Az általunk vizsgált időszakban, 2014 őszén Barack Obama megítélése gyakorlatilag egyenletesen javult. A Gallup kutatóintézet mérései alapján szeptember első hetében az amerikai elnök támogatottsága 40%-os volt, amely az év utolsó hetére 46%-ra nőtt, és 2015-ben sem esett 45% alá.⁸⁰ Ehhez minden valószínűség szerint hozzájárult az adminisztráció Szíria-politikája, hiszen 2013-ban, az Iszlám Állam kikiáltását és az amerikai túsok kivégzését megelőző évben szeptemberre már a lakosság 71%-a állította, hogy közelről vagy viszonylag közelről figyeli a polgárháború eseményeit.⁸¹

Az idézett mérés szerint ráadásul az elnök népszerűségének növekedése egybeesett az adminisztráció külpolitikája támogatottságának erősödésével: 2014. november és 2015. február között hibahatár feletti mértékben, öt százalékponttal javult Barack Obama nemzetközi intézkedéseinek elismertsége.⁸² A YouGov hasonló tendenciát mutatott ki az adminisztráció külpolitikájának és a terrorizmus kezelésének megítélésében, bár a hibahatárt meghaladó növekedést ez az intézet csak 2015 márciusában regisztrált. A felmérés eredményein az is látható, hogy az Obama-kormányzat megítélése lényegesen (3-10 százalékponttal) jobb a terrorizmus fenyegetésének kezelése, mint a külpolitika kapcsán, így az is elképzelhető, hogy a Khorászán-csoport emlegetésének célja a szíriai beavatkozás összekötése a terrorizmus és a terrorfenyegettség érzésével.

Az Obama-adminisztráció egyes szakpolitikáinak támogatottsága az amerikai lakosság körében
(2014. június–2015. március)

Forrás: Presidential Approval Ratings – Barack Obama. *yougov.com*, 2015. 08. 02.
(Minden hónapban az első mérést használtuk fel.)

Fenyegetés megjelölése mint identitásképző tényező

Az állam által kifejezett nemzeti identitás megalkotásának folyamatában fontos szerepet tölt be a különböző fenyegetések meghatározása. Annak megjelölésével ugyanis, hogy *mi*

80 Presidential Approval Ratings – Barack Obama. *gallup.com*, 2015.

81 Dugan, Andrew: i. m.

82 Jones, Jeffrey M.: Obama Approval on Issues, Favourable Rating Up. *gallup.com*, 2015. 02. 18.

és *hogyan* veszélyeztet minket, sokat elárul arról, hogy kik is vagyunk mi. Azok a külső fenyegetések, amelyek nemcsak egyes egyéneket, de a nemzetet vagy az államot veszélyeztetik, gyakorlatilag definiálják azokat az alapértékeket és alapérdekeket, amelyek létfontosságúak egy politikai közösség számára. Különösen igaz ez a terrorizmus meghatározásakor, hiszen „a terrorizmus egy olyan koncepció, amelyet az állam a legnagyobb, nemzetet fenyegető veszélyek meghatározására tart fenn. Az olyan erőszakos cselekedetek, amelyek terrorista cselekményként kerülnek meghatározásra, nemcsak az erőszakosságuk miatt jelentenek fenyegetést, hanem mert úgy kezeljük őket, mint amelyek az életmódunkat és a fundamentális nemzeti értékeinket kérdőjelezik meg. Ha valamit az állam terrorizmusként definiál, azzal azt mutatja, hogy az adott fenyegetés nemcsak az egyes potenciális áldozatokat, hanem a nemzet egészét veszélyezteti. Ezért [jelenthető ki], hogy a terrorizmussal foglalkozó diskurzus felfedi egy adott állam ideológiáját és alapvető értékeit.”⁸³

Ennek ismeretében nem nehéz belátni, hogy mint az amerikai nemzetre leselkedő egyik legfontosabb veszélyforrás, az al-Káida alapvetően meghatározta az Egyesült Államok nemzeti identitását 2001 után.⁸⁴ A dzsihadista terrorista hálózat elleni küzdelem a szabadság, a szekularizmus és a nyugati életmód védelmeként hatott vissza a nemzeti identitásra, amely a különböző politikusok és közéleti személyiségek retorikájában sorozatosan kifejeződött és újratermelődött.⁸⁵ Az al-Káida fontossága alapvetően megmaradt a 2008-ban megválasztott Barack Obama retorikájában is,⁸⁶ sőt bizonyos értelemben meg is erősödött, hiszen a Bush-kormányzat külpolitikájának bírálatával a demokrata adminisztráció az iraki „fiasco” után ismét az al-Káidát helyezte a biztonságpolitika fókuszpontjába.⁸⁷ Az Obama-adminisztráció belpolitikai legitimitása sok tekintetben a Bush-korszak e bírálatán és ezen az irányváltáson alapult. A kormányzati retorika természetesen hatott az amerikai lakosság percepcióira is: különböző közvélemény-kutatások tanúsága szerint a terrorhálózatot az amerikai lakosság továbbra is az egyik, ha nem a legfontosabb veszélyforrásnak tartja.⁸⁸

Az al-Káidának az amerikai nemzeti identitásban betöltött szerepe két módon hatott a 2014-es szíriai beavatkozással kapcsolatos kormányzati döntéshozatalra és kommunikációra. Egyrészt egy politikai döntés vagy egy konkrét lépés társadalmi támogatottságát mindenképpen erősíti, ha az megfelel a nemzeti identitás normáinak, korábban

83 Lundgren, Asa: *The unwelcome neighbour: Turkey's Kurdish policy*. I.B. London & New York, 2007, Tauris, 58. o.

84 Lásd például Hutcheson, John – Domke, David – Billeaudeau, Andre – Garland Philip: U.S. National Identity, Political Elites, and a Patriotic Press Following September 11. *Political Communication*, 2004, Vol. 21. No. 1. 1–25. o.

85 A Bush-időszakból például: „arra kérem Önöket, hogy tartsuk fenn az amerikai értékeket” (2001); „ezek a terroristák [al-Káida] nemcsak pusztán véget akarnak vetni az életünknek, de meg akarják zavarni és elpusztítani az életmódunkat is” (2001); „az al-Káida-hálózat az előrelátható jövőben is a legfontosabb fenyegetés marad az országunkra” (2003); „a saját életmódunkért és a szabad élethez való képességünkért harcolunk” (2006). Lásd [Text: President Bush Addresses the Nation. washingtonpost.com](#), 2001. 09. 20.; [FBI, CIA Heads Say Al Qaeda Poses Greatest Terror Threat. foxnews.com](#), 2003. 02. 12.; [President Bush's Speech on Terrorism. nytimes.com](#), 2006. 09. 06.

86 Lásd például Bohan, Caren: *Obama Says al Qaeda still greatest threat to U.S.* [reuters.com](#), 2009. 11. 16. *Al-Qaeda replacing Assad is the biggest threat to US security. rt.com*, 2013. 08. 07.

87 Duss, Matt: *Obama's Decision to Focus on Al Qaeda Matters.* [thinkprogress.org](#), 2011. 05. 06.

88 Például LaFranchi, Howard: *Al Qaeda? North Korea? Who Americans See as Greatest Security Threat.* [csmonitor.com](#), 2010. 12. 08., és *As New Dangers Loom, More Think the U.S. Does 'Too Little' to Solve World Problems.* [people-press.org](#), 2014. 08. 18.

lefejtett alapelveinek. Ennek megfelelően elméletileg az amerikai társadalom sokkal inkább támogat egy olyan beavatkozást, amely az al-Káida-hálózat tagjai ellen is irányul.

Ez a megállapítás igaznak bizonyult a 2001 óta történt beavatkozások kapcsán,⁸⁹ hiszen minél inkább felmerült a kormányzati indoklásban az AK szerepe (Afganisztán, Irak), annál nagyobb társadalmi támogatottságot élvezett az adott akció.⁹⁰ Egy 2015 elején mért kutatás szerint az Iszlám Állam elleni beavatkozással egyetértők relatív többsége azért támogatja a hadjáratot, mert az IS-t az al-Káida kiterjesztésének tekinti.⁹¹ Ahogy arra már utaltunk, ez 2015 elejére már nem volt teljes mértékben igaz, így feltehető, hogy az AK-hálózathoz tartozó Khorászán-csoport erősítette a percepciót.

Másrésről az amerikai döntéshozókat közvetlenül is befolyásolhatják a nemzeti identitás normái. Az elméleti szakirodalomban a megfelelés logikájának nevezett jelenség szerint a külpolitikai aktorok viselkedésükben egyszerre kívánnak megfelelni a hazai és nemzetközi normáknak. Ezen „íratlan szabályok” határozzák meg, hogy a különböző szereplők hogyan vizsgálják meg egy kérdést, hogyan közelítenek meg egy problémát.⁹² Így, ha elfogadjuk, hogy az al-Káida elleni harc egy íratlan norma volt az amerikai külpolitikában, akkor egy külföldi eseménysorozat (például a szíriai polgárháború) vizsgálatakor és a lehetőségek számbavételekor a döntéshozók egyik elsődleges szempontjává az al-Káida jelenléte és szerepe vált az adott konfliktusban.⁹³ Ennek megfelelően a bürokráciában és a döntéshozatalban szinte automatikusan felülértékelődik az AK-hálózathoz kötődő szereplők, személyek és csoportok súlya, ami potenciálisan megmutatkozhat a kormányzat belső és külső kommunikációjában. Feltételezhető tehát, hogy a nemzeti identitás ilyen kivetülése az amerikai döntéshozatalra hatással lehet a külpolitika végeredményére és külső kommunikációjára is.

Konklúzió

Kutatásunk eredménye szerint a Khorászán-csoport hirtelen és váratlanul jelent meg az amerikai kormányzat retorikájában. A szervezet meglepően nagy jelentőséggel rendelkezett a szíriai beavatkozással kapcsolatos diskurzusban, pedig a rendelkezésre álló információk alapján a csoport különálló aktorként nem létezik. Ezzel nem állítjuk, hogy az Egyesült Államok a valóságtól elrugaszkodva kitalált volna magának egy ellenséget, hiszen – az első részben leírtakból kiindulva – kijelenthető, hogy Szíriában tevékenykednek az al-Káidához köthető afganisztáni és pakisztáni terroristák, akik akár merényleteket is szervezhetnek a nyugati országok ellen. Ugyanakkor jelenlegi tudásunk szerint a dzsihadisták e társasága nem rendelkezik önálló szervezeti identitással, és nem nevezi magát Khorászán-csoportnak. A kifejezést ilyen értelemben Washington hozta létre a „diskurzív térben”, amelynek köszönhetően szinte kizárólagosan tudta irányítani a róla szóló társadalmi párbeszédet.

89 Bár az alacsony elemszám miatt ebből hosszú távú következtetéseket nem szabad levonnunk.

90 Andrew Dugan: i. m.

91 Telhami, Shibley: *Are Americans Ready to Go to War with ISIL?* *politico.com*, 2015. 01. 08.

92 Lásd bővebben Kiss J. László: *Változó utak a külpolitika elméletében és elemzésében*. Budapest, 2009, Osiris, 355–366. o. és 371–377. o.

93 Amely ismét az *Emberi vagy intézményi hiba* című részben leírt egyéni és intézményi hiba lehetőségére utal vissza.

A Khorászán-csoport fenyegetésként való felépítésének számos lehetséges okát tudtuk azonosítani a tanulmányban. Ezek közül a legfontosabb és talán a legvalószínűbb a szíriai beavatkozás társadalmi és nemzetközi legitimitációjának erősítése volt az elméleti szakirodalom által biztonságiasításnak nevezett stratégiáján keresztül. A Khorászán-csoport retorikai konstruálásának további potenciális oka lehetett – a fenyegetés hirtelen „létrehozásával” és „legyőzésével” – az amerikai kormányzat megítélésének javítása, valamint a nemzeti identitás normáinak való megfelelési kényszer. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy az általunk vizsgált jelenség részben vagy egészben emberi vagy intézményi hiba, tévedés következménye.

A tanulmányban nem célunk normatív jelleggel megítélni az amerikai kormány kommunikációs tevékenységét, hiszen a fenyegetések felépítése, a biztonságiasítás, a társadalmi támogatottság növelését célzó kampányok és a normakövetés is a nemzetközi politika és a külpolitikai döntéshozatal mindennapos elemei, nemcsak az Egyesült Államokban, hanem az egész világon egyaránt. Az Obama-adminisztráció ráadásul sokkal több és jobb minőségű hírszerzési információhoz jut hozzá, mint a kutatói szféra, így elemzésünkkel csak a rendelkezésre álló és nyilvánosan hozzáférhető adatok alapján kirajzolt képet tudjuk felfesteni.